

některé zákony, týkající se úrazového pojištění a bude sem patřiti i projektovaný zákon letecký, po případě i jiné zákony, jež ve speciálních případech dopravních odvětví budou vydány. Lze vítati, že osnova používá v tomto případě stylisace, přípouštějící širší výklad (srov. slova »podnikatelé vozidel, poháněných strojní silou«). V nynější době netušeného rozvoje technického nutno počítati s novými dopravními prostředky, pro které bude event. nutno vydati speciální předpisy. Pokud nebude těchto předpisů, bude na ně použití všeobecných ustanovení nového obč. zák., který však — na rozdíl od dosavadního — bude skýtati základní právní oporu pro řešení otázek, sem spadajících.

Dr. R. Rauscher:

Slovenský právní historik.

(K šedesátým narozeninám prof. Dra Karla Kadleca.)

Dr. Karel Kadlec, profesor slovanských právních dějin na právnické fakultě university Karlovy, slavil dne 11. ledna t. r. jubileum svých šedesátin. Kadlec jest dnes jediným vědcem, který obsáhl ve svém badání vylíčení právního vývoje u všech Slovanů. Díváme-li se dnes, při oslavě jeho šedesátin na celou jeho vědeckou činnost, vzbudí jistě obdiv neobyčejná jeho všestranná činnost v jeho oboru. Neboť díla jeho obsahují pojednání z dějin práva českého, polského, ruského, jihoslovanského, německého i maďarského.

Vylíčení celé vědecké činnosti Kadlecovy vyžadovalo by obsáhlého pojednání. Chceme-li upozorniti dnes pouze jeden obor jeho činnosti vědecké, musíme zdůrazniti, že tak všestranná jeho činnost, jak uvedeno, jest ve své bohatosti jednotná a ucelená. V celé jeho bohaté činnosti vědecké vine se jako nervus rerum metoda srovnávací, na podkladě jejímž Kadlec dospívá k závěrům pozoruhodným svým bystrým právníckým postřehem.

Prof. Kadlec jako právní historik slovanského práva má neobyčejný význam i pro dějiny práva na Slovensku a sice jak dějiny práva veřejného tak dějiny práva soukromého. Tento význam vystihl již dr. A. Ráth v článku ve Slovenských Pohľadoch r. 1905, když psal o Kadlecovi právě po zřízení řádné stolice slovanských právních dějin. Vylíčov tu vědeckou činnost Kadlecovou, prohlásil Ráth již tehdy: »Jako z uvedených vidno, predmet diel prof. Kadleca je nám blízky, a slúžia nám ony za vydatnú pomôcku k tomu, aby sme mohli i my Slováci vyplniť svoju úlohu a povinnosť na poli slavistiky a aby veda slovanská mala z nás osoh. V pánu profesorovi Kadlecovi sme my Slováci dostali vzácného priateľa.« Slova tenkrát pronesená platí tím spíše o Kadlecovi dnes. Neboť r. 1905 byl Kadlec vlastně v počátcích své vědecké činnosti, kterou mohutně rozvinul v dalších letech.

V dalších řádcích budeme se snažiti, abychom upozornili na ta díla prof. Kadlece, která dotýkají se přímo Slovenska. Jde tu o díla, které pojednávají o právních dějinách uherských.

Ku studiu uherských právních dějin dalo mu podnět vlastní studium slovanského práva. Prof. Kadlec poznal při studiu slovanského práva, že právo Slovanů vykonalo mocný vliv na právní vývoj nekulturních Maďarů, kteří jako kočovný národ přišli do Uher, kdež setkali se se Slovany, kteří byli tu již dříve usedlí. Aby zjistil tyto vlivy, prof. Kadlec začal studovati uherské právní dějiny. Tím ovšem prospěl nejen studiu slovanského práva ve své celosti, nýbrž zvláště podpořil další podatelskou práci při studiu slovanských právních dějin. A nejen to: prof. Kadlec stal se průkopníkem historické pravdy, neboť vzal na se úkol odstraniti vědeckou faleš a klam maďarských badatelů, kteří ve své zpupnosti líčili vývoj právních dějin uherských, pokládajíce ho za samorostlý a neohlíželi se na mocný vliv

slovanský. Tím ovšem přispěl prof. Kadlec také badání v dějinách vlastního maďarského práva. Tím plně dal za pravdu již současníku našeho Palackého V. A. Mociejowskiemu, který do své Historiji prawodawst slowijskich zařadil také vylíčení uherských právních dějin. Již Maciejowski prohlásil: »Dopóki sie na styczożch wegierskich ze slawiańskiemu prawnu nie da baczożsi należytej, i różnica ich od zachodnich nie wykoże ustaw. dopóty, zdaniem mojem, historya ta bedzie, jak dotad w ciasnem poječ obracač sie kole.« Prof. Kadlec byl po Maciejowskiem prvním opět, který upozornil na velkou důležitost studia maďarského práva.

Kadlec ihned zpočátku svého badání o právu uherském obrátil pozornost ku právu soukromému. Soukromé právo ve své konservativnosti zachovalo si v každé zemi jisté staré povahy a sem spletilostí vývoje různých institutů lákalo tak bedlivého badatele, jakým jest Kadlec. Již ve svém prvním větším spisu o rodinném nedílu v právu slovanském povšiml si rodinného nedílu na Slovensku srovnává tu tento institut ve všech právech slovanských. R. 1902 po dlouhé přípravě přikročil přímo ku studiu soukromého práva uherského. Z přípravné jeho práce jest článek »Štěpán z Vrbovce a jeho Tripartitum« ve Sborníku věd právních a státních, roč. II. V článku tomto zabývá se autor především životopisem Štěpána z Vrbovce a pak líčí, jakým způsobem dílo jeho Tripartitum bylo sepsáno a uzákoněno. Po tomto článku uveřejnil velké dílo ještě téhož roku v »Rozpravách České Akademie« »Verböczyovo Tripartitum a soukromé právo uherské i chorvatské šlechty v něm obsažené.« Dílo to jest zajímavým nejen proto, že jest prvním dílem pojednávajícím v české literatuře o tomto předmětu, nýbrž i vlastním pojetím a obsahem. Kadlec v něm ukazuje stránku za stránkou, jak mocně působil slovanský vliv na právo uherské. Jeví se to nejen v tom, že v latině Verböczyově jest mnoho slavismů, nýbrž zvláště v obsahu Tripartita. Kadlec tu kriticky probírá jednotlivé instituty soukromého práva uherského, srovnává je s instituty podobnými ve slovanských právech, nedávaje se strhnouti k ukvapeným úsudkům. Neboť i tam, kde na prvý pohled spatřujeme úplnou podobnost, zkoumá a probírá jednotlivé otázky, uvádí podobnost, ale zároveň i zvláštnost práva uherského (na př. při vylíčení bratrské adopce, při institutu statků dědovských, při vylíčení rodinného nedílu, o právu dotálních a t. zv. donačních statcích). Dílo Kadlecovo právě tím, že zkoumá a objevuje slovanské prvky v uherském právu soukromém, stane se jistě základem při budoucích studiích dějin soukromého práva na Slovensku.

Dílo Kadlecovo o Verböczyově Tripartitu vzbudila pozornost i v cizině. Kadlec vydává později r. 1909 tekst Tripartita v překladu Pergošičově z r. 1574 s úvodem a slovníčkem v Srbské Král. Akademii v Bělehradě.

Mezi tím obrátil pozornost Kadlec k veřejnému právu uherskému. Podnět k prvému pojednání z veřejného práva uherského dala mu kniha Ákos von Timon »Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte«. Kadlec napsal o ní větší referát, uveřejněný v Jahrbuch der internationalen Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre VIII. sv. Kadlec tu probírá některé theorie vyslovené Timmem a ukazuje na naprostou nemožnost postupu vědeckého badání maďarských autorů a Timma zvlášť. Ve vylíčení starší doby Timm používá fantastického líčení maďarské praústavy a pomíjí úplně podobnost hradského a komitátního zřízení uherského s podobným zřízením v zemi české a polské. Kadlec upozorňuje při této příležitosti na podobnosti v terminologii. Čte-li slovanský badatel výrazy »dvorníci, dušníci, peczéh, baj, prauda« a j., nebude jistě souhlasiti s maďarským badatelem, který raději obrací se k analogickým zjevům v Anglii a ve Španělsku, než by připustil vlivy české a polské. Nejlépe se uplatnila kritika Kadlecova na Timmově nauce o pojmu uherské koruny. Tu zaujatost maďarského badatele postavena Kadlecem do pravého světla

Nejstarším dějinám Maďarů věnován jest článek »O počátku kulturních vlivů slovanských na Maďary« r. 1908. Kadlec tu vlastně podává zprávu o knize maďarského slavisty Jana Melicha Szláv jövevényiszavaink. I tu Kadlec neomezil se pouze na referát o zmíněné knize, nýbrž zabývá se otázkou původních kulturních poměrů Maďarů tak, jak je líčí maďarští spisovatelé a podává jejich kritiku. Jde tu o otázku, jak a od koho přijali Maďaři křesťanství, jak zaujali sídla v Uhrách a s kým se tu setkali. Velký význam při řešení těchto otázek náleží filologii. Prof. Kadlec je rozeným filologem a proto pochopíme jeho zájem o knihu Melichom. Je nesporné, že pro nejstarší dějiny filologie má význam neobyčejný a prof. Kadlec mistrně ji dovede použití při výkladu poměrů. Protože ovládá všechny slovanské jazyky dokonale, neboť zná i vývoj jazyka, dovede velmi jasně rozřešiti otázku, který jazyk působil při vývoji jazyka maďarského. Badatelé maďarští i sám Melich obraceli své zraky ku všem jiným jazykům slovanským a pomíjeli jazyk československý, dávající přednost vlivům jazyka slovenského. Kadlec upozorňuje ve své rozpravě na nesporný vliv jazyka československého.

Výsledky svého badání o veřejném právu uherském uveřejnil v dějinách práva uherského uveřejněných v Ottově slov. naučném. Ač tu Kadlec přirozeně musel se omeziti na pouhý přehled právních dějin, zůstane jeho práce ještě dosti dlouhou východiskem vylíčení ústavních dějin na Slovensku, jak ukazuje poslední doba.

Metodu srovnací, v níž je Kadlec mistrem, uplatnil plně i při vylíčení ústavních dějin uherských, v Dějinách veřejného práva ve střední Evropě. Neboť tu Kadlec mohl ve vylíčení jednotlivých ústavních států ve střední Evropě ukázat, jak vzájemně na sebe ústavy jednotlivých států působily. Tím ovšem opětně zdůraznil nemožnost a nevědeckost maďarských badatelů, kteří líčí vývoj ústavy uherského státu pomíjejíce vlivů sousedních států slovanských.

Vývoj otázky jazykové v Uhrách jest věnováno pojednání Kadlecovo »Národnostní a jazyková otázka v Uhrách« v České Politice. Tu zvláště důležité jsou ona místa, která líčí vývoj jazykového bezpráví ve státě uherském, útik Slováků a jejich úspěšné snahy za rovnoprávnost.

Moderní ústavě uherské věnováno jest Kadlecem pojednání »Uherská a chorvatská ústava v hlavních črtách« rovněž v České Politice.

Z vypočtených spisů jest patrné, jak neobyčejný význam prof. Kadlec má pro právní dějiny slovenské. Nesmíme ovšem zapomenouti, že uvedeny byly spisy jen nejdůležitější a jen ty, které přímo dotýkají se právních dějin uherských. Ale pro právní dějiny slovenské mají význam i ostatní díla Kadlecova, pojednávající o jiných právech slovanských. Neboť Kadlec používá metody srovnací hromadí ve svých dílech neobyčejně materiál ze všech práv slovanských. Příkladem uvádíme i dílo »Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských« (1916), v němž přihlídnuto jest i k obyvatelstvu valašskému, zvláště ve stolici oravské. I tu tudíž nalezneme bohatý materiál.

V životě vědově jubileum šedesáti let neznamená naprosto ukončení vědecké činnosti. V badatelské činnosti Kadlecově tím méně. Neboť prof. Kadlec jest v plném rozvoji své činnosti a lze od něho očekávati ještě mnohé důležité dílo, které přinese Kadlecovi slávu na vědeckém fóru světovém, nýbrž prospěje i badání v dějinách práva na Slovensku. Neboť tomtu oboru vědnímu, dosud tak mladému, nových vědeckých děl stále jest třeba.